

A MAGYAR NYELV EREDETE

A kurzus kódja:	BTNY207BA
A kurzus hallgatói:	magyar alapszak (BA), II. évfolyam
A kurzus jellege:	kötelező
A kurzus formája:	előadás, 2 óra
A kurzus kreditértéke:	3 kredit
Az értékelés módja:	szóbeli vizsga (kollokvium)
A tanár neve:	Maticsák Sándor

*

AZ ELŐADÁS TEMATIKÁJA

1. A NYELVROKONSÁG

1.1. Mennyiben más az indoeurópai és a finnugor nyelvek rokonsága?

- 1.1.1. Az azonnal észlelhető és a nem látható/hallható rokonság
- 1.1.2. Rokonsági fokok (magyar–finn ~ svéd–portugál)
- 1.1.3. A két nyelvcsalád nagysága
- 1.1.4. Nyelvi presztízs
- 1.1.5. Nyelvemlékek, a nyelvek kutatottsági foka
- 1.1.6. A nyelvrokonság elfogadása

1.2. A nyelvészet és társtudományai feladatai

- 1.2.1. Nyelvészet és antropológia
- 1.2.2. Nyelvészet és régészet
- 1.2.3. Nyelvészet és néprajz

1.3. Teóriák a magyar nyelv eredetére

- 1.3.1. A nyelvrokonítás nyelven kívüli mozgatórugói
- 1.3.2. A magyar volt az ősnyelv
- 1.3.3. A magyar rokonítása más nyelvekkel
(hun, török, sumér és japán „rokonság”)
- 1.3.4. A genetikai és a tipológiai rokonság kapcsolata
(nyelvcsalád, tipológiai csoportok)

2. AZ URÁLI NÉPEK ÉS NYELVEK BEMUTATÁSA

2.1. Földrajzi elhelyezkedés

- 2.1.1. Kárpát-medencei area (magyar)
- 2.1.2. Skandináv–baltikumi area (balti finn, lapp)
- 2.1.3. A Volga-vidéktől az Urálig (mordvin, cseremis, zürjén, votják)
- 2.1.4. Nyugat-Szibéria (obi-ugor, szamojéd)

2.2. Családfa szerinti csoportosítás

- 2.2.1. A családfamodell értékelése, egyéb modellek
- 2.2.2. Régebbi családfamodellek
- 2.2.3. Ma használatos családfák

2.3. A lélekszám szerinti csoportosítás

- 2.3.1. Az uráli népek lélekszáma (a nagy létszámú nyelvektől a kihaltakig)
- 2.3.2. Az uráli népesség aránya a róluk elnevezett területeken
- 2.3.3. Az anyanyelvi beszélők aránya

2.4. Az uráli népek nyelvi helyzete

- 2.4.1. Az államalkotó népek (finn, észt) nyelvi helyzetének bemutatása
- 2.4.2. Az oroszországi kisebb uráli népek nyelvi helyzetének bemutatása
(az anyanyelv helyzete; iskolarendszer, iskolázottság; nyelvi tervezés; az irodalmi nyelv(ek) kérdései; mentális problémák; környezetszennyezés; urbanizáció)

3. A NYELVROKONSÁG BIZONYÍTÉKAI

3.1. Az összehasonlító nyelvtudomány története és módszerei

- 3.1.1. Az összehasonlító indoeurópai nyelvtudomány kialakulása
- 3.1.2. Az összehasonlító finnugor nyelvtudomány kialakulása
- 3.1.3. A szabályos hangmegfelelések tendenciája

3.2. Az alapnyelvi szókészlet

3.3. A nyelvrokonság hangtani bizonyítékai

- 3.3.1. A zárhangok néhány megfelelése az indoeurópai nyelvek köréből
- 3.3.2. A zárhangok megfelelése az uráli nyelvekben
- 3.3.3. A réshangok megfelelése az uráli nyelvekben
- 3.3.4. A nazálisok megfelelése az uráli nyelvekben
- 3.3.5. A szibilánsok, likividák és tremulánsok megfelelése az uráli nyelvekben
- 3.3.6. Az ősmagyar spirantizáció előzményei

3.4. A finnugor nyelvrokonság alaktani bizonyítékai

4. ŐSHAZAELMÉLETEK

4.1. Az idő

- 4.1.1. Az indoeurópai őshaza kronologizációs kérdései
- 4.1.2. Az uráli őshaza kronologizációs kérdései

4.2. A hely

- 4.2.1. Lokalizációs módszerek az indoeurópai őshaza meghatározásában
- 4.2.2. Lokalizációs módszerek az uráli őshaza meghatározásában

4.3. Az uráli őshazaelméletek

- 4.3.1. Az ázsiai elmélet (Castrén és Wiedemann elmélete)
- 4.3.2. A Volga–Káma vidéki őshaza (a „hagyományos” elmélet)
- 4.3.3. A baltikumi őshaza (László Gyula elmélete)
- 4.3.4. Az Urál-vidéki őshaza (Hajdú Péter elmélete)

4.4. Az ugor őshaza

4.5. A magyarok őshazája és vándorlása

5. AZ ALAPNYELV JELLEMZÉSE

5.1. Hangtan

- 5.1.1. Az alapnyelv magánhangzórendszere
- 5.1.2. Az alapnyelv mássalhangzórendszere

5.2. Morfológia: a szavak szerkezete

- 5.2.1. Az alapnyelvi szavak szerkezete
- 5.2.2. A mássalhangzó-torlódások feloldása a finnugor nyelvekben

5.3. Alapnyelvi szófajok

- 5.3.1. A névszók és igék elkülönítése
- 5.3.2. Számnevek
- 5.3.3. A névmások rendszere

5.4. Ragok és jelek az alapnyelvben (és folytatásaik a mai nyelvekben)

- 5.4.1. Névszói esetragok (grammatikai esetek és irányhármasság)
- 5.4.2. Birtokos személyragok
- 5.4.3. Számjelek
- 5.4.4. Igei személyragok
- 5.4.5. Módjelek
- 5.4.6. Időjelek

*

VIZSGATÉTELEK

1. A nyelvrokonság kérdései

- Miért nehéz az uráli (finnugor) nyelvek rokonságát bizonyítani?
- Hogyan keverednek össze a nyelvészet és társtudományai feladatai?
- Melyek a nyelvrokonítás nyelven kívüli mozgatórugói?
- Milyen módszerekkel dolgoznak a „déliabos nyelvészek”?
- A magyar nyelv tudománytalan rokonításai
- A tipológiai és genetikai rokonság összekeveréséből származó problémák

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 29–35.

Csepregi Márta: Kérdések a nyelvrokonságról. In: Finnugor kalauz. Bp, 1998. 9–18

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Bp, 1981. 175–190.

Hajdú Péter: Új hazát találtak, őshazát kerestek. In: Uralisztikai olvasókönyv. Bp, 1981. 27–33.

Honti László (szerk.): A nyelvrokonságról. Az török, sumer és egyéb áfium ellen való orvosság. Bp, 2010.

Klima László: Magyarságtudatunk és a finnugor rokonság. In: Finnugor kalauz. Bp, 1998. 19–26

Maticsák Sándor–Dusnoki Gergely: Finnugor rokonságtudatunkról. In: Finnugor Világ VIII/3: 19–21. Bp, 2003.

Pusztay János: Az „ugor–török” háború után. Bp, 1977.

Rédei Károly: Östörténetünk kérdései. Bp, 1998. 47–110.

Róna-Tas András: A nyelvrokonság. Bp, 1978. 60–153, 298–302.

Zsirai Miklós: Östörténeti csodabogarak. In: Uralisztikai olvasókönyv. Bp, 1981. 11–26.

2. Az uráli népek és nyelvek bemutatása

- Az uráli nyelvek földrajzi elhelyezkedése
- Az uráli nyelvek családfája (külső és belső nevekkal együtt)
- Az uráli nyelvek lélekszám szerinti csoportosítása
- Az államalkotó uráli népek nyelvi helyzete
- A kisebb uráli népek nyelvi helyzete, az orosz–finnugor együttélés jellemzői

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 20–23.

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Bp, 1981. 7–104.

Maticsák Sándor: Az Oroszországban élő finnugor népek identitásáról. In: Debreceni Disputa V/5: 65–70. Debrecen, 2007.

Pusztay János: Nyelvével hal a nemzet. Az oroszországi finnugor népek jelene és jövője 11 pontban. Bp, 2006.

Rédei Károly: Östörténetünk kérdései. Bp, 1998. 13–16.

Szanukov, Kszenofont: Oroszország finnugor népei. In: Nyelvrokonaink. Bp, 2000. 121–178.

3. A nyelvrokonság bizonyítékai

- Az összehasonlító finnugor nyelvtudomány kialakulása
- Mi a szabályos hangmegfelelések tendenciája?

- Hogyan épült fel az alapnyelvi szókészlet?
- Az alapnyelvi zöngétlen zárhangok megfelelői a magyarban és három rokon nyelvben (szókezdő és szóközépi pozícióban; nazális és zárhang szóbeljei kapcsolata)
- Az ősmagyar spirantizáció előzményei
- A finnugor nyelvrokonság alaktani bizonyítékai

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 67–79.

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Bp, 1981. 109–115.

Honti László: A történeti-összehasonlító nyelvtudományról dióhéjban. In: A nyelvrokonságról. Az török, sumer és egyéb áfium ellen való orvosság. Bp, 2010.

4. Az uráli őshaza

- Az indoeurópai és az uráli őshaza meghatározásának módszerei
- Az ázsiai elmélet
- Az életföldrajz felhasználásával alkotott hagyományos elmélet
- Hajdú Péter fanevek vizsgálatán alapuló elmélete
- László Gyula elmélete
- Az ugor őshaza

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 23–27.

Hajdú Péter: Urali nyelvrokonaink. Bp, 1978. 45–60.

Klima László: Óshazáink, vándorlásaink. In: Finnugor kalauz. Bp, 1998. 27–35

Rédei Károly: Östörténetünk kérdései. Bp, 1998. 17–27.

5. Az alapnyelv

- Az alapnyelv mássalhangzórendszere
- Alapnyelvi szófajok
- Névszóragozás
- A névszók kettes (dualis) és többes (pluralis) száma
- Birtokos személyragozás
- Igemódok és igeidők
- Igeragozás

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Bp, 1998. 35–62, 80–97.

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Bp, 1981. 105–174.

Rédei Károly: Östörténetünk kérdései. Bp, 1998. 32–46.